

NOTÍCIA SOBRE OBRES DE FORTIFICACIÓ ALS CASTELLS DE L'ESPLUGA DE FRANCOLÍ, BARBERÀ I GRANYENA DURANT LA GRAN GUERRA

Joan Fuguet Sans

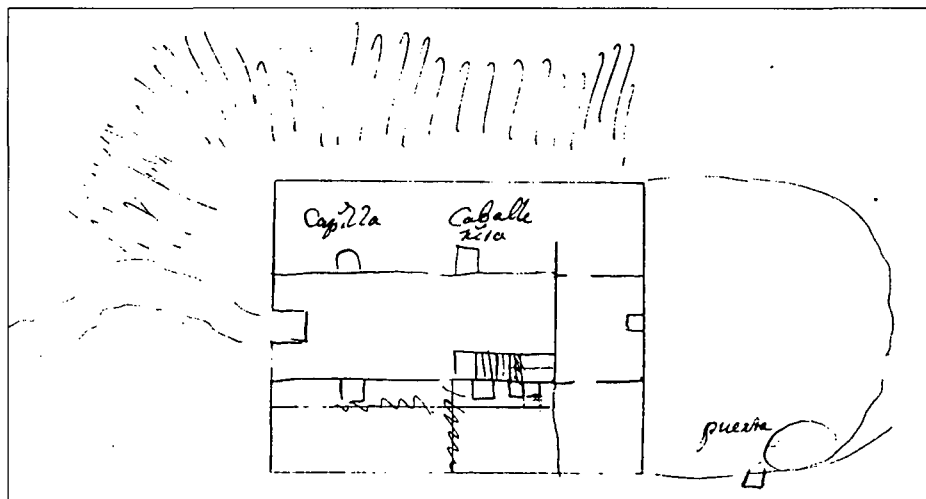
De petit vaig associar el nom de Català Pic al castell templer i hospitaler de Barberà. Un segell sec amb aquell nom marcava les fotografies d'arcades i escuts d'aquella maltractada fortalesa que decoraven una estança (que sovint visitava) de cal Miró de Barberà. Qui m'havia de dir aleshores que anys després un fill d'aquell Català Pic, Pere Català i Roca, amb altres fotografies i molts textos de castells, m'havia d'oferir el primer suport gràfic i bibliogràfic per iniciar un extens estudi¹ sobre aquelles pedres de Barberà i moltes d'altres esbarriades per la geografia catalana?

Per aquest motiu i per l'amistat que a partir d'aleshores m'ha dispensat Pere Català, li vull retre homenatge, amb una notícia inèdita relativa als castells de l'Espluga de Francolí, Barberà i Granyena.

Entremig d'un plec de papers de finals del XVIII, escrits amb la mateixa cal·ligrafia, hi ha dos fulls sense data que contenen notes i una carta referents a unes obres de poca envergadura que s'havien de fer als castells de l'Espluga de Francolí, Barberà i Granyena. Em fa l'efecte que aquestes reformes es van fer amb motiu de la Guerra Gran de finals del XVIII.²

¹ L'arquitectura dels templers a Catalunya, R. Dalmau, Editor, Barcelona, 1995.

² Vegeu l'apèndix documental.

Croquis del castell de Barberà tal com estava a finals del segle XVIII.

No es tractava de cap treball important; simplement s'havien d'obrir portes noves (o refer-ne de velles) a les muralles d'aquests castells, per adequar-los a les necessitats militars de l'època.

El document tindria ben poca importància si no fos perquè va acompanyat d'un croquis del castell de Barberà que mostra un estat ben diferent de l'actual. El dibuix, malgrat ésser molt esquemàtic, ofereix informació important dels edificis desapareguts a finals del segle XIX i principis del XX.³

Hom hi veu el conjunt d'edificis que configuraven el castell de Barberà ordenats al voltant d'un pati interior. A la dreta, costat de ponent, la muralla i la torre rodona del segle XI, de les quals en queden vestigis importants, amb la porta, assenyalada amb el rètol "puerta" al dibuix, que permetia sortir pel nord-oest del castell per un senderó que baixava pels costers del turó.

A l'esquerra del croquis, el pati amb els edificis que el tancaven, dels quals, el del nord,⁴ el de ponent i l'escala exterior que s'adossava al primer, foren enderrocats a finals del XIX. També s'hi pot apreciar, al costat de llevant, la desapareguda porta principal de la fortalesa. Finalment, s'hi veuen els edificis del sector sud (retolats "Capilla" i "Caballeria") que són els únics que romanen dempeus.⁵

³ D'aquells edificis, que representaven més o menys la meitat del conjunt fortificat, només en teníem referències escrites i fotografies (sobretot de Català Pic) d'algun.

⁴ L'ala nord era el "palau nou" que féu construir, el segle XIV, el gran prior hospitaler fra Guillem de Guimerà.

⁵ En les obres de restauració que actualment es duen a terme al castell, ha estat recuperada la capella que feia molts anys s'havia enderrocada.

Els edificis de tramuntana i de ponent del castell, que formaven respectivament el “palau nou” del segle XIX i unes dependències del XVI, foren enderrocats —com s’ha dit— a finals del XIX i a començaments del XX, perquè amenaçaven ruïna quan el castell fou convertit en escola pública. La superfície alliberada va eixamplar considerablement el pati interior del castell fins a convertir-lo en una anodina plaça, que els barberencs continuem anomenant *pati*. La imatge d’aquell antic celobert tan característic del palau català avui només resta en la memòria d’algun vell i en una o dues fotografies de començaments del segle passat.

Les pedres de fil d’aquells venerables murs foren venudes pels ajuntaments de torn per a construir algunes cases del poble, entre les quals el celler cooperatiu de la Societat. Sortosament un barberenc que es deia Manuel Miró Esplugas (mort l’any 1984) va salvar alguns escuts que hi havia sobre les portes dels edificis, que el seu fill va vendre a l’Ajuntament de Barberà l’any 1980. Dos d’ells, un de l’orde de l’Hospital i un del gran prior fra Guillem de Guimerà, estan exposats al Museu Comarcal de la Conca de Barberà, de Montblanc; d’altres, entre els quals hi figura el d’un gran prior de la família Requesens, es col·locaran molt aviat en alguna dependència del castell.

Sortosament, després de molts anys de treball reivindicatiu per part d’un nodrit grup de voluntaris barberencs (de naixement o d’adopció, entre els quals no volem oblidar el poeta José Agustín Goytisolo), el castell de Barberà està en vies de restauració.

Apèndix documental

s/d

Notes i carta referents a les obres que s’han de fer als castells de l’Espluga de Francolí, Barberà i Granyena.

[ACA, Gran Priorat, armari 13, lligall, 2]

Nota de lo que previene el Ingeniero se ha de demoler en los lugares que zita el mariscal [?] en los Regimientos bajo expresados.

REGIMIENTO DE MONTBLANCH

Castillo de la Espluga de Francolí

Se ha de abrir la entrada del Castillo sin hecharle puertas y derrivar las torres que le flanquean y la pared de Bardin desde la Casa todo lo estendido de la muralla de la parte del Río y abrir las puertas de 30 palmos de ancho puniéndoles Rastrillos ligeros con sus cerrojos. Es de la Religión de San Juan.

El castillo de Barbará

Se han de hazer aberturas a las murallas del castillo y abrir dos Puertas de la Villa de 30 palmos de ancho con sus rastrillos y zerrosos. Es del Comendador de San Juan.

REGIMIENTO DE CERVERA

Grañena

Se ha de demoler la muralla exterior en la Yglesia y rectoría junto al Palazio que es de donde se ha de demoler la muralla exterior y algunas paredes de el. Es del comendador de San Juan.

* * *

Exmo Sr.

Cumple mi atención agradecida a la fineza de Vuestra Excelencia en remitir un pequeño dibuxo de la Planta del Castillo de Barbará, y en cumplimiento de lo que Vuestra Excelencia me manda devo dezir que según la orden se deven hazer algunas aberturas en la Pared del Huerto, pero siendo inexecible por todas parages menos de la parte de la campaña y desde la torre derribada hasta la habitación, y habiendo en dicho distrito una puerta murada o cerrada con cal y canto, parece que abriendo aquella, y haziendo en la misma un Restillo quedará cumplida la Orden mayormente que se enqentra la Pared de dicho huerto muy alta y sin parapeto. Y por consiguiente de ningún servicio y defensa. Y por lo que toca a la Villa se executará la Orden según la misma expressa como se sepa el lugar adonde se ha de hazer la abertura.

No habiendo podido tener mas que una simple relación del castillo de Espluga de Francolí en quien he estado algunas vezes, expressaré a Vuestra Excelencia que siendo el camino igual al terreno que ocupa la puerta se podría en aquella poner un Restillo tan ancho como se podiere sin haver de tocar las paredes colaterales en quien entraran los dos quartos que se enqentran separados en dicho castillo, y quitando la defensa a las mismas y en caso que esso no fuera fácil derribar toda aquella parte que pudiera servir de parapeto. Juzgo se daría la satisfacción que se pide y se evitaría el grande gasto que causaría el haverlas de derribar, y si se podía ahorrar la pared del Río sería de grande provecho singularmente quando en el mismo castillo no queda defensa alguna

Por lo que mira al de Grañena tampoco parece encontrarse dificultad en cumplir a lo que se prescribe todo esto se pondrá en execución, y si huviera tiempo y lugar podré yo personalmente hazer poner en execución quanto Vuestra Excelencia y el Sr. Príncipe se serviran determinar, y en caso que no se pudiera obtener alguna dilación se procurará en dar la providencia necesaria a fin de que se cumpla con lo que quedará dispuesto y dezeando acreditar mi decidida obediencia al mejor servicio de Vuestra Excelencia exerceré gustoso los preceptos de Vuestra Excelencia que serán recibidos con la mayor satisfacción.

[firma il·legible]